

KARL ADOLF ROMSTORFER (1854-1917)

Constantin Șerban

În lucrările cu caracter biografic și istoriografic, românești apărute până acum, datele despre viața și activitatea istoricului austriac K.A. Romstorfer sunt extrem de puține¹ și chiar inexistente în literatura de specialitate², deși acesta a desfășurat o bogată activitate științifică și publicistică, timp de câteva decenii în domeniul muzeografiei, etnografiei, arheologiei și arhitecturii în Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Despre el se știe că a absolvit studii superioare de istoria artei și arhitectură la Universitatea din Viena, fapt pentru care a fost promovat încă de la începutul carierei sale în administrația centrală a Imperiului austro-ungar în concordanță cu pregătirea sa profesională. Astfel, el a ocupat în 1888 funcția de conservator în Comisia centrală pentru îngrijirea monumentelor istorice din Viena, apoi funcția de consilier ministerial în domeniul conservării și restaurării monumentelor de artă.

Bun organizator, el a îndeplinit apoi funcția de inspector al școlilor profesionale subordonate Ministerului Lucrărilor Publice din Viena. În această calitate K.A. Romstorfer a efectuat periodic inspecții în toate provinciile Imperiului austro-ungar inclusiv Bucovina, care din 13 martie 1849 fusese ridicată la rang de ducat (Herzogtum) prin decret imperial³. Marea bogăție de monumente istorice și de artă nepuse până atunci în adevărata lor valoare, pe care a avut prilejul s-o constate în Bucovina, l-a determinat pe istoricul austriac să-și concentreze tot mai mult activitatea sa științifică în această provincie. Stabilit la Cernăuți, în capitala Bucovinei, el a ocupat pe plan local de asemenea funcții publice de mare importanță, ca de exemplu director al școalelor profesionale din Cernăuți, membru în Consiliul orășenesc din Cernăuți, membru în Camera Comunală de Comerț și Industrie, ultima funcție deținând-o între anii 1898 și 1904.

La sfârșitul secolului al XIX-lea când K.A. Romstorfer venea în contact cu realitățile din Bucovina, începuseră să apară în această provincie românească aflată sub stăpânire străină din 1775, primele lucrări cu caracter monografic tipărite în limba germană. Începutul îl făcuse Dumitru Isopescul (1839-1901), profesor la gimnaziul greco-oriental (azi liceul "Ștefan cel Mare") din Suceava, cu lucrarea *Die Heimatkunde der Bukowina* (Cunoașterea patriei Bucovina), Cernăuți, 1872. El era urmat de H.I. Biderman (1831-1897) profesor și jurist cu lucrarea *Die Bukowina unter oesterreichische Verwaltung 1775-1875* (Bucovina sub administrația austriacă), Viena, 1875, cu o ediție la Lemberg în 1876, în fine lucrarea lui R.F. Kaindl (1866-1930), docent al Universității din Cernăuți, intitulată *Geschichte der Bukowina von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart unter besondere*

Berücksichtigung der kulturellen Verhältnisse (Istoria Bucovinei din cele mai vechi timpuri până în prezent sub diferite considerații privind situația culturală), Cernăuți, 1888, vol.I.

În aceste lucrări arhitectul și istoricul austriac a întâlnit numeroase referiri la monumentele istorice și de artă românești însoțite deseori de ample descrieri a căror studiere se afla în acea vreme abia la începuturile ei. De altfel atunci autorii acestor lucrări emiteau diferite ipoteze mai mult sau mai puțin întemeiate pentru a scoate în evidență adevărul istoric privind fie vechimea lor, fie adevărații lor ctitori, fie stilul arhitectonic autentic, etc.

Atras de acest adevărat tezaur cu caracter istoric și arhitectonic K.A. Romstorfer și-a început activitatea științifică mai întâi în domeniile muzeografiei și etnografiei, cercetări care au cunoscut foarte curând lumina tiparului, ele referindu-se la modul de construcție al caselor țărănești, la industria casnică, la meșteșugurile țărănești etc.⁴. Cât privește primele investigații arheologice organizate și efectuate sub conducerea sa K.A. Romstorfer a debutat în 1889 când a publicat primele rapoarte despre cercetările făcute la Coțmani și Horodnicul urmate de cele de la Siret, Măriței, Revna, Sucevița, Putna, Gura Humorului, Solca, Arbore și Suceava, în acest din urmă oraș preocupându-se de bisericile Mirăuți și Sf. Dumitru⁵.

În această vreme el a depus o vie activitate pentru înființarea unui muzeu istoric în Bucovina. E vorba de Muzeul țării creat la Cernăuți în 1891 fapt pentru care a fost ales în comitetul de conducere al acestei instituții culturale. De asemenea, el a susținut împreună cu alți specialiști publicarea unui periodic al Muzeului țării apărut doi ani mai târziu intitulat **Jahrbuch des Bukowina Landesmuseums**, care s-a bucurat de o apariție neîntreruptă timp de două decenii (1893-1913). Ca membru fondator al Muzeului țării, K.A. Romstorfer a inițiat încă din 1894 cercetări arheologice sistematice la Cetatea de Scaun a Sucevei (*Alten wojwoden Schloss*) aflată pe platoul din imediata vecinătate a orașului cu același nume.

În acea vreme renumita cetate, care fusese multă vreme cheia de boltă a rezistenței Moldovei împotriva atacurilor oștilor străine (poloneze, otomane și transilvănene), se afla complet ruinată. Construită inițial în timpul primilor domni ai Moldovei în frunte cu Petru I Mușat (1375-1391), refăcută în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432) ea cunoscuse apogeul pe vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504), care-i sporise suprafața și-i concepușe noi fortificații la nivelul cerințelor epocii sale. Așa se explică rezistența apărătorilor ei în timpul asediilor armatei otomane din 1476 și a celei polone din 1497. În secolul al XVI-lea cetatea Sucevei era considerată ca fiind o bază militară fortificată de mare importanță pentru Moldova (*un castello forte*). Drept urmare ea a fost demolată parțial pe timpul domniei lui Alexandru Lăpușneanu din porunca Înaltei Porți. Refăcută pe timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653) ea a rezistat timp de mai multe luni unui puternic asediu (iulie-sept. 1653) al oștilor polono-transilvănene venite în sprijinul

noului domn Gheorghe Ștefan, rivalul lui Vasile Lupu⁶. La sfârșitul secolului al XVII-lea acțiunea de demolare a cetății de scaun a fost reluată pe timpul domniei lui Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) tot din porunca otomanilor. Nimicirea cu totul a cetății s-a desăvârșit de către un cutremur de pământ abătut și asupra ei după câțiva ani pe timpul domniei lui Gheorghe Duca (1678-1684), când turnul cel mare al cetății s-a prăbușit⁷.

La sfârșitul secolului al XIX-lea când istoricul și arhitectul K.A. Romstorfer efectua primele săpături arheologice la cetatea Sucevei aceasta apărea oricărui vizitator ca "o grămadă de zidiri vechi, un castrement vechi, care ocupa colțul podișului format de înfundătura abruptă a acestuia cu care se lega șanțul semicircular ce-l despărțea de restul podișului"⁸. Aceeași impresie i-a lăsat-o cetatea și arheologului bucovinean Dionisie Olinescu, care în aceeași vreme întocmea un inventar al tuturor antichităților din Bucovina "Suceava, cetatea sau ruina palatului voievozilor Moldovei, pe dealul la revărsarea pârâului Cacaina în râul Suceava. Și astăzi (1894) scria acesta, se văd ziduri gigantice din acest palat cum și o parte a bolții capelei din cetate". În încheiere el afirma "*Ea n-a fost cercetată*" (s.n.)⁹.

După cum se știe săpăturile arheologice la cetatea Sucevei inițiate de K.A. Romstorfer au demarat la 25 iulie 1895 - așadar acum o sută de ani. Lui și colaboratorilor săi i se datorează scoaterea la lumina zilei a zidurilor cetății de sub molozul care le acoperea de sute de ani și care a trebuit să fie îndepărtat și transportat cu vagonetele pe o linie îngustă construită ad-hoc. Tot lui i se datorează și ridicarea topografică a planului cetății celei mici din timpul lui Petru Mușat și Alexandru cel Bun și al celei mari din vremea lui Ștefan cel Mare, a profilurilor zidurilor cetății văzută dinspre sud și separat dinspre vest. Pe acest plan se pot distinge turnurile patrâte din secolele XIV-XV și cele semicirculare din secolele XV-XVI, spațiile destinate locuinței familiei domnitoare, slujitorilor de la curte, ostașilor care alcătuiau garnizoana permanentă, magazinele pentru provizii, muniție și armament, temnița cetăți. În cursul săpăturilor au fost identificate conductele din olane prin care se aducea apa în cetate, o capelă pe peretii căreia se mai păstrau urme de pictură murală. Tot în cursul săpăturilor arheologice s-au mai descoperit zeci de morminte, împreună cu inventarul lor, resturi de pietre sculptate și ornamentate în stil gotic dar și renașcentist, plăci cu semne de cioplitori de piatră, diferite plăci cu blazoane, una din ele purtând capul de bour din stema Moldovei, inscripții în limbile latină, arabă, armeană, slavă și română, plăci pentru decorație și pentru sobe, cioburi de vase de pământ și de sticlă, unelte și podoabe de fier, de alamă, bronz, plumb dar și din metale prețioase, arme albe de tot felul, monede și fragmente de monede. Printre aceste monede au atras atenția unele de factură nordică - suedeze - dar care se pare că au fost bătute chiar în cetate, ceea ce întărește afirmațiile unor specialiști de existența unei monetării la Suceava în secolele XVI și XVII¹⁰.

Primele relatări cu privire la săpăturile efectuate la cetatea Suceavei făcute

de arheologul austriac dezvăluie istoricilor că cetatea fusese înconjurată în trecut la nord și la nord-vest de râul Suceava iar la vest de pârâul Cacaina, că cetatea cunoscuse două importante faze de construcție în secolele XIV-XV și XV-XVI, că dimensiunile cetății celei mici erau de 40-50 m. lățime și 60 m. lungime, având o formă patrulateră și că cetatea cea mare avea ziduri de 2 1/2 m. grosime și o formă semicirculară cu o lățime de 80 m. și o lungime de 120 m. În relatările sale K.A. Romstorfer făcea și o observație interesantă cu privire la locul pe care cetatea Suceava l-a ocupat în evul mediu în ansamblul fortificațiilor care apărau orașul cu același nume, de exemplu că cetatea de scaun era unul din punctele fortificate completate cu altele în care mai intrau cetatea Zamca, cetatea Șcheia și alte cetăți mai mici, care nu s-au mai păstrat așa cum se constata și în sistemul de fortificație al orașului Iași sau la unele orașe din Transilvania (Brașov, Făgăraș). Deși părerea sa n-a fost confirmată de cercetări ulterioare ea rămâne o ipoteză menită să sublinieze concepția medievală cu privire la sistemul de apărare al orașelor din acele vremuri. De asemenea istoricul și arhitectul austriac a mai afirmat într-unul din rapoartele sale următoarele privind locul ocupat de Suceava în contextul relațiilor comerciale internaționale europene "după cum se vede din toate acestea - afirma K.A. Romstorfer - castelul voievozilor forma numai o parte, negreșit cea mai importantă a întăriturilor vechiului oraș moldovean de reședință Suceava și de apărarea sigură pentru comerțul ce făcea. Era un centru întărit al comerțului ce se făcea pentru schimbarea mărfurilor până la Tg. Neamț și Tg. Baia, până la Cetatea Albă și Tighina, până la Iași, peste Siret până la Cernăuți și Lemberg, până la Hotin și Dorohoi, Cemenița și în Transilvania pe la Vama până la Brașov și Sibiu"¹¹.

Săpăturile arheologice la cetatea Sucevei s-au continuat an de an timp de un deceniu și rezultatele lor au fost publicate în periodicele de specialitate în primul rând în anuarul Muzeului țării, **Jahrbuch des Bucowiner Landes museums**¹².

O sinteză a tuturor săpăturilor arheologice efectuate de K.A. Romstorfer la cetatea Sucevei a făcut obiectul unui studiu amplu cu caracter monografic intitulat: *Das Suczawaschloss, beschreiben an Hand der in der Jahren 1895 und 1904 vorkommenen Untersuchung*, tradus în anul 1913 în românește sub titlul: *Cetatea Sucevei, descrisă pe temeiul propriilor cercetări în anii 1895-1904*, cu un Cuvânt înainte semnat de istoricul român Alexandru Lapedatu. După părerea acestuia monografia istoricului austriac avea "o valoare intrinsecă" la care se adăuga "un grad de seriozitate și conștiinciozitate" și "o vădită competență"¹³.

Parcurgând această lucrare oricare cititor constată că la cele 111 pagini de text au fost adăugate nu mai puțin de 113 ilustrații; de asemenea ea era însoțită de XII planșe mari care reprezentau: planul cetății pe mai multe secții (notate AB, CD, EF, GH, LM, QP, QR, ST, UV); plăci cu ornamente și figuri; plăci pentru sobe cu figuri de cavaleri; plăci pentru sobe cu stema țării și cu alte scuturi heraldice; plăci pentru sobe și pereți, brăuri (ciubuce) de cărmidă, cioburi de diferite vase, resturi de lulele, nasturi de alamă, plăsele de os pentru cuțite, cioburi de pahare

de lux; diferite forme de săgeți, piedici de cai, roțițe de pinteni, gloanțe de fier și plumb, tipare de turnat gloanțe, gloanțe de fier, linguri de turnat plumb, șlefuitor de gloanțe, scară de șa, pinteni, potcoavă de cizmă, țesală, lacăte și chei, inele, nasturi, postamente de pahare, fragment de statueta, cruci perle. Ultima ilustrație reprezenta serbarea comemorativă de la cetatea Sucevei din 15 iulie 1904 la împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare.

Cercetările arheologice ale lui K.A. Romstorfer au trezit un mare interes la vremea respectivă în lumea științifică a vremii. La foarte scurt timp de la începerea săpăturilor la cetatea Suceava, la 6 august 1895, pe acest șantier și-au făcut apariția personalități austriece și românești: arhiducele Peter Ferdinand, președintele guvernului provincial, Ioan Lupul, prof. univ. dr. Dimitrie Onciul și funcționarul ministerial A. cav. de Peyersfeld ultimii doi din București (vezi **Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums**, 1897, p. 57).

Primul istoric din Bucovina care a remarcat prodigioasa activitate a lui K.A. Romstorfer pe șantierul arheologic de la Suceava a fost Johann Polek, istoric austriac custode al Bibliotecii Universității din Cernăuți (1889-1912) și apoi director al acestei instituții de cultură din 1912, care în 1893 a publicat în primul număr al Anuarului Muzeului Țării Bucovina un valoros studiu istoriografic intitulat: *Ruekblick auf die Forschungen zur Landes und Volkskunde der Bukowina seit 1773* (Privire retrospectivă asupra cercetărilor științelor țării și popoarelor Bukovinei începând din 1773, vezi J.B.L.M. 1893 p.3-20). Acest studiu fusese prezentat inițial sub forma unei comunicări la Muzeul Țării Bucovinei la 21 februarie 1892. În prima parte a lucrării J. Polek prezenta realizările cercetărilor în domeniul mai multor discipline: geologia, etnografia, științele naturii, demografia, carografia, literatura populară încheind cu cele de preistorie și istorie. În partea istoriografică pe primul loc se aflau publicațiile lui K.A. Romstorfer apărute în limba germană în *Mitteilungen der K.K. Zentral Commission für Kunst und historische Denkmale* în anii 1889, 1893 dar și în "Wiener Zeitung", din 1893 cu titlurile: *Descoperiri arheologice în Bucovina* (1889) *Tipul bisericii mănăstiri în Bucovina* (1890); *Siretul ca loc de descoperiri al obiectelor arheologice* (1891); *Vechea biserică parohială greco-orientală din Revna* (1891); *Bisericile parohiale greco-orientale din Solca și Arbore* (1892); *Podoabele de aur de la Meretei în Bucovina* (1893); *Monumentul tătarilor din Vama* (1893); *Muzeul Țării Bucovina* ("Wiener Zeitung", 1893). Această listă de lucrări ale lui K.A. Romstorfer era precedată de textul următor: "Preocupările în domeniul arheologiei au fost stimulate de Societatea de antropologie și Comisia centrală pentru cercetarea și conservarea monumentelor arhitectonice și a monumentelor de artă, în special cu privire la ultimile prin grija conservatorilor: domnii J.V. Gutter, D. Isopescul, H. Klauser și C. Romstorfer dau mereu știri cu exactitate cu privire la fiecare descoperire arheologică în *Mitteilungen...* Romstorfer are în afara acestor publicații rapoarte ca..."

Câtiva ani mai târziu, un istoric ieșean (G.D. Scraba) se referea și el la cercetările lui K.A. Romstorfer din ultimul deceniu al secolului trecut de la Suceava

Într-o mică monografie privind orașul Suceava intitulată *Suceava. Schiță istorică* (București, 1899). Autorul lucrării cunoscuse mai înainte un articol despre *Suceava* tipărit de C. Stamate într-un "Calendar" din 1854 în care se afirma că "Suceava a avut multe întărituri și chiar cetăți în juru-i cum se poate vedea la Iași, Brașov, Făgăraș". Ori cunoscând primele rezultate ale cercetărilor arheologice obținute de K.A. Romstorfer la cetatea Sucevei G.D. Scraba afirma în lucrarea sa următoarele: "În susținerea acestor afirmații (ale lui C. Stamati) ne vine în ajutor lucrarea cea mai nouă asupra săpăturilor ce se urmează în prezent la castelul domnesc al Sucevei de către dl. C. Romstorfer" făcând referință la studiul intitulat *Die Forschungearbeiten am alten Wojewodenschloss in Suczawa* din *Jahrbuch des Bukowiner Landes museum*.

În fine istoricul austriac R.F. Kaindl (1866-1930), docent al Universității din Cernăuți și profesor la Facultatea de teologie din Cernăuți, făcea interesante referiri la activitatea arheologică a lui K.A. Romstorfer în cunoscuta sa monografie privind Bucovina, *Geschichte der Bukowina vor ältesten Zeiten bis zur Gegenwart* (Istoria Bucovinei din cele mai vechi timpuri până în contemporaneitate) vol. 2 Cernăuți, 1903, la capitolul **Arhitectura și monumentele arhitectonice**. Astfel, pe lângă faptul că autorul *Istoriei Bucovinei* reproducea pasagii întregi din rapoartele de săpături ale lui K.A. Romstorfer, el menționa în subsol principalele publicații ale acestuia din anii 1902 însoțite de cuvintele: "lui Romstorfer îi revine marele merit că prin prudentele sale cercetări a reușit să tragă concluzii interesante pentru cunoașterea acestui monument" (p. 102, nota 7 și mai departe). "În afară de numeroasele resturi de construcții din colțul de NE al zidului de incintă al cetății unde se află podul mobil cercetările din 1902 i-au permis acestuia să dobândească o privire de ansamblu asupra întregii construcții a cetății. Funcționarul ministerial Romstorfer - continua R.F. Kaindl - va putea astfel să relateze mai bine acum despre importanța acestei construcții precum și alte concluzii la care a ajuns în cercetările sale privind teritoriul din afara curții interioare a cetății într-un raport ce va fi publicat în proximal număr al Anuarului Muzeului Țării (Idem, p. 103, nota 8, vezi și nota 9).

Luând cunoștință de rezultatul acestor săpături arheologice de la cetatea Sucevei, în 1904, marele istoric român Nicolae Iorga nota astfel impresiile sale despre activitatea științifică a lui K.A. Romstorfer în fosta capitală a Moldovei în evul mediu: "Vremea acoperise de mult cetatea supt un giulgiu de țărână din care ieșeau numai colțuri de piatră destăinuitoare. Un arhitect german, Romstorfer, a vrut să știe ce este acolo și a lucrat ani de zile cu multă râvnă, mare folos și puțină cheltuială pentru desfacerea din pământul lutos al Sucevei noastre de demult. Pe rând au răsărit șanțurile adânci pline de apă în zilele grele ale apărării, zidul puternic din afară întărit pe o temelie veche de către Ștefan, vulturul acestui cuib al uliilor și șoimilor dinaintea sa apoi zidul din 'năuntru, cămările de locuință, încăperile domnului, beciurile de arme și de ostași, gropile pentru robi, curțile cele mari din mijloc, unde puteau încăpea mii de apărători, turnurile de strajă și

bisericuța în care zilnic se cerea fără sunet de clopot îndurare și sprijinul lui Dumnezeu, nădejdea cea mai tare și apărătorul cel mai statornic, s-au găsit oase înfrățite în același praf fără nume, hâmburi de mult cu frumoase împietrituri care n-au fost încă cercetate, unelte și săpături, bani, lemnării, inscripții de piatră, unele se află jos la Muzeul dintr-o casă pustie. Pe celelalte ți le arată paznicul - continuă N. Iorga - un gropar de cimitire, harnic și călduros ajutător al lui Romstorfer, ba chiar cuprinsul zidurilor. El știe să-ți spună despre fiecare colț, să te poarte prin toate râpele și coclaurile, pe toate crestele și prin toate înfundăturile și când îți vorbește de mormanul de pietre asupra cărora plânge sufletul tău, el vede cetatea, din care tu nu vezi decât apărătorii pe care el nu-i știe și de care lui, neamțului, n-are de ce să-i pese. Și abia mai ascuți cuvintele lui îmbelșugate de lămuriri când de pe culmea, lângă fereștriuca deschisă în gol, străbătută de vântul care cântă și de vântul care urlă, privirea și se întinde asupra șesului verde al Sucevei asupra dungii de argint a râului, asupra turnului de la mănăstirea Todirenilor, asupra Burdujenilor noi și României..."¹⁴.

Concomitent cu cercetările arheologice de la cetatea Sucevei, istoricul și arhitectul austriac a continuat investigațiile sale științifice și asupra altor obiective cu caracter istoric din Bucovina, ca de exemplu Hlinița, Sinăuți, Drăgoiești, Bosancea, Milișăuți, Reusenii, Zaharești, Putna¹⁵. Cu acest prilej K.A. Romstorfer a subliniat printre altele și influența exercitată de arta bizantină asupra construcțiilor religioase din Moldova¹⁶.

După cum se știe, istoricul și arhitectul austriac a condus și lucrările de restaurare a multor documente de cult din Bucovina aflate în vremea lui în stare accentuată de ruinare¹⁷. În privința modului cum a reușit sau nu să respecte formele arhitectonice originale ale acestor monumente istorice și de artă, părerile specialiștilor români în frunte cu cea a istoricului Nicolae Iorga n-au fost chiar măgulitoare ci dimpotrivă destul de critice. Încă din anul 1905 istoricul N. Iorga care a elaborat *O istorie a neamului românesc din Bucovina* a subliniat pe de o parte contribuțiile importante ale lui K.A. Romstorfer în inițierea și efectuarea săpăturilor la cetatea Sucevei iar pe de alta a considerat drept lipsite de gust inovațiile arhitectului austriac aplicate în procesul de restaurare a monumentelor de cult ca de exemplu la biserica Sf. Gheorghe din Suceava și la mănăstirea de la Putna "acoperișul la biserica Sf. Gheorghe din Suceava - scria N. Iorga - a fost făcut cu țigle nouă roșii-închis cu dungi nesăbuite de albastru și de galben ceea ce pentru o biserică e o împopoțonare... o profanare". Tot așa la mănăstirea Putna. Abia s-a mântuit o restaurație, îndeplinită de arhitectul Romstorfer, căruia i se datorează în bine săpăturile de la Suceava iar în rău prefacerea prin țigle, schimbarea de proporții și zugrăveală nouă a o parte din bisericile bucovinene, așteptând să vie la rând celelalte, în fine biserica Mirăuților, țigle scânteietoare, piatră rasă, sfinți de Viena"¹⁸.

Autor al câtorva zeci de lucrări publicate în diferite periodice de specialitate din Imperiul austro-ungar (la Viena, Cernăuți) din Germania (la Heidelberg, Leipzig)

în cotidienele principale din Cernăuți și Viena precum și în lucrări independente toate au fost mult apreciate de specialiștii din vremea sa cât și de autoritățile centrale austro-ungare. Pentru aceste merite el a primit înalte distincții: Cavaler al ordinului "Coroana de fier" clasa a III-a, cavaler al ordinului "Francisc Iosif".

De remarcat faptul că și înaltele autorități din România au apreciat cum se cuvine activitatea științifică a lui K.A. Romstorfer conferindu-i acestuia o seamă de distincții de exemplu gradul de comandor al ordinului "Steaua României", ordinul "Coroana României", decorația "Bene Merenti" clasa I, în fine, în 1914 el a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Activitatea lui K.A. Romstorfer s-a încheiat în Bucovina în ajunul izbucnirii primului război mondial când el s-a stabilit la Viena unde a încetat din viață în 1917.

Alături de alți istorici străini din Bucovina (R.F. Kaendl, J. Polek, F.A. Wickenhauser, W. Schmidt, I. Fleischer etc.), K.A. Romstorfer se numără printre valoroșii oameni de știință austrieci care prin activitatea sa în domeniile muzeografiei, etnografiei, istoriei și mai ales arheologiei a contribuit la îmbogățirea istoriografiei românești prin lucrările sale menite să sublinieze contribuția monumentelor istorice și de artă din Bucovina la patrimoniul artistic și cultural universal.

NOTE

1. A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, 1926-1930; Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, 1931, p. 201.
2. *Dicționar enciclopedic*, București, 1978; X X X, *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1979, x x x, *Cultura în Bucovina*, Suceava, vol. I-III.
3. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, 1774-1862*, vol. I, București, 1993, p. 427.
4. K.A. Romstorfer, *Der rumänische und Huzulen Bauerhaus*, în "Wiener Landwirtschaftliche Zeitung", 39/1886 (mai departe WLZ); Idem, *Einführung einer Hausindustrie in der Bukowina*, în "Bukowiner Nachrichten", Cernăuți, 1889, Idem, *Das Bauerhaus in der Bukowina*, Cernăuți, 1890; Idem, *Baudenkmal in der Bukowina* în "Wiener Zeitung", 1890 (mai departe WZ); Idem, *Die Hausindustrie in der Bukowina*, în "Die Hausindustrie Oesterreichs", Wien, 1890 (mai departe HIO); Idem, *Typen Landwirtschaftlicher Bauten im Herzogtum Bukowina* în "Zeitschrift der Anthropologischen Gesellschaft in Wien", 22/1892.
5. K.A. Romstorfer, *Berich über die in der Bukowina gemacht archäologischen Fund bei Kotzman und Horodinka*, în "Mitteilungen der K.K.Zentralkommission für Kunst und historische Denkmale" (mai departe MKHD), Wien, 15/1889; Idem, *Funde über Bukowina*, în MKHD, 36/1889; 16/1891; Idem, *Antike Funde im Jahre 1889 in der Bukowina*, în MKHD, 36/1889; 16/1891; Idem,

Archäologische Funde in der Bukowina, în "Czernowitz Zeitung" (mai departe CZ) 131/1890; Idem, *Sereth als Fundort archäologischer Gegenstände*, în MKHD, 17/1891; Idem, *Goldschmuck aus Meretzei in der Bukowina*, în MKHD, 19/1893; Idem, *Die Kloster Putna und Sucewitsa*, în "Bukowiner Nachrichten", 1889; Idem, *Zur Rekonstruktion der Mirautzi Kirche in Suczawa*, în "Oesterreichische Wochenschrift für öffentliche Baudienst", Wien, 6/1890; Idem, *Steinmetzeichen an der Klosterkirche zu Humor*, în MKHD, 10/1892; Idem, *Die griechisch-orientalische Piarrkirche zu Solka und Arbore*, în MKHD, 18/1892; Idem, *Der Umbau des Kloster Suczewitzs*, în MKHD 19/1893; Idem, *Über Steinmetzeichen an der Schloss und Demetrius Kirche in Suczawa*, în MKHD, 21/1895.

6. J. Fleischer, *Zur Geschichte von Suczawa. Die Belagerung der Burg von Suczawa durch George Stephan (1653)*, în **Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums** (mai departe JBLM) 1896, vezi și Constantin Șerban, *Asediul Sucevei din 1653* în "Suceava, Anuarul muzeului județean", 1983, pp. 235-244

7. I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1959, p. 81.

8. V.I. Palade, *O excursie la Suceava 17 și 18 august 1871*, Iași, 1871, p.15.

9. Dionisie Olinescu, *Charta archeologică a Bucovinei*, în "Gazeta Bucovinei", Cernăuți, nr. 50-62/1894.

10. K.A. Romstorfer, *Cetatea Sucevei descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895 și 1904*, București, 1913. Lucrarea este precedată de o Notiță istorică semnată de Alexandru Lapedatu, pp. XVII-LVI, urmată de textul propriu-zis al lucrării cu titlul *Descriere*, pp. 1-112, în anexă XII planșe, vezi și K.A. Romstorfer. *Die Forschungsarbeiten an alten Wojwodenschloss in Suczawa*, în JBLM, 1897; Idem, *Bericht über die Forschungsarbeiten an alten Wojwodenschlosse in Suczawa*, în JBLM, 1898, 1899, 1900; G.O. Scraba, *Suceava. Schiță istorică*, București, 1899, p. 7, nota 1.

11. K.A. Romstorfer, *Alte Vertheidigungsanlagen in der Bukowina* în **Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums**, 1895, pp. 12-13.

12. Idem, *Das alte Furstenschloss in Suczawa. Bericht über die Forschungsarbeiten seit 1895 insbesondere in Jahr 1901*, Cernăuți, 1902.

13. K.A. Romstorfer, *Cetatea Sucevei...*, p. XIV.

14. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, București, 1908, p. 30.

15. K.A. Romstorfer, *Die Walburg und neue Funde in Hlinitza*, în MKHD, 21/1899. Vezi și alte articole în această problemă în MKHD, 23/1897, 25/1899, 27/1901, JBLM, 6/1898, 12/1904.

16. K.A. Romstorfer, *Die moldauisch Byzantinische Baukunst*, în "Allegemenine Bauzeitung", Wien, 1896, iar despre particularitățile arhitecturii medievale din Moldova vezi de către același, *Die Architektur des ehemaligen Fürstentums Moldau*, în "Zeitschrift zur Geschichte den Architektur", Heidelberg, 5/1911-1912.

17. K.A. Romstorfer, *Restaurierung der Miraoutz Kirche in Suczawa*, în MKHD, 25/1899.

18. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, București, 1905, pp. 19, 24, 130; Idem, *Conferințe bucovinene*, București, 1919, pp. 60, 61, 64.